

Oponentní posudek

rigorózní práce Mgr. Jana Beránka: Probace v českém trestním právu

Po Listopadu 1989 bylo prochopitelně nutno urychleně přistoupit, možno říci, k revoluční transformaci trestního práva v duchu liberálních, demokratických a humanitních zásad, tak jak jsou uplatňovány ve svobodném světě. Mezi důležitá konkrétní ztělesnění těchto principů, patří mimo jiné dekriminálizace a depenalizace a chápání trestního práva, a zvláště, nepodmíněného trestu odnětí svobody, jako institucí a institutů „ultima ratio“.

V rámci této transformace docházelo nejprve k četným novelizacím trestněprávních předpisů, ale k celkové, velice žádoucí, rekonstrukci, přestože práce na ní byly zahájeny již v roce 1990, dojde až nyní.

Mezi klíčová slova uvedené transformace jistě patří výrazy odklon (od trestního řízení) a alternativní tresty (alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody). Jakoby symbolem těchto změn se stalo slovo „probace“ a jeho odvozeniny.

Jak autor posuzované práce výstižně uvádí, probace, ve všech jejích významových odstínech, u nás vzniká na „zelené louce“, to je bez jakékoliv domácí tradice a praktických znalostí a zkušeností, bez profesionálních odborníků na příslušné činnosti i bez jakéhokoliv angažmá laiků ze struktur občanské společnosti. S jejím zaváděním bylo započato poměrně pozdě. Tak např. v roce 1998 byly uzákoněny tresty probace ve formě podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a podmíněného opuštění od potrestání s dohledem, a to bez potřebné přípravy, zejména bez vybudování nutné infrastruktury. Jmenovitě chyběla probační služba, bez její součinnosti by téměř všechny alternativy nutně ztroskotaly a na trvalo se v očích veřejnosti diskreditovaly. Proto, o počátečních improvizacích, se již v roce 2000 podařilo přijmout zákon o probační a mediační službě, která již zakrátko začala celkem obstojně fungovat. Je pochopitelné, že při takovém překotném postupu, některé důležité otázky koncepčního charakteru zůstaly nedořešeny, i pojmosloví bývá z teoretického Julistického hlediska nepřesné, takže některé stejné termíny se užívají promiskue pro odlišné fenomény apod..

Aktuálnost a potřebnost této práce spočívá v tom, že autor se soustřeďuje na právní a teoretické pojetí probace a napomáhá svou přesnou a přiléhavou analýzou k rozpoznání, odstranění a nápravu uvedených nedostatků. Dbá na to, aby pojetí a obsah práce odpovídal přesně jejímu názvu.

V tomto duchu se stávají těžištěm jeho zájmu již výše zmíněné alternativní tresty podmíněného výkonu trestu s dohledem a podmíněného opuštění od potrestání s dohledem. Považuje je totiž za skutečné alternativní tresty a to probace ve dvou formách a za neúčinnější alternativu a to jak z hlediska resocializace, případně sociální reintegrace pachatele, tak i ochrany společnosti, což představuje nedílnou charakteristiku jejich poslání. Je zároveň přesvědčen, že hledání dalších forem trestu probace bude i v budoucnu pokračovat. Je si přitom vědom, že tato tematika, zvláště v důsledku příliš širokého a nepřesného pojmosloví termínů „probace a probační“ je značně rozsáhlá a nelze ji obsáhnout v jediné, byť rigorózní, práci. Hranice svého zájmu vymezuje kritériem právním a teoretickým. Zdůrazňuje, že výraz probace se používá ve dvojím smyslu a to v užším a širším. V širším slova smyslu, který používá naše stávající legislativa, je probace chápána jako všechny probační aktivity, ať již je vykonává probační služba nebo jiný subjekt. Druhý, užší význam odpovídá dlouhé tradici i právní teorii. Z hlediska právního je tedy čistší a přesnější. Míní se tím samostatný druh alternativního trestu pravomocně uložených soudem, kterým byl také pachatel uznán vinným. Nedílnou součástí tohoto trestu je vždy dohled, který se skládá z obou rovnocenných součástí – z kontrolní a z poradní a z pomocné. Dohled se tak stává nejdůležitější probační nástroj, spojující disciplinující a autoritativní prvky s prvky sociální

práce. Jedná se tedy pro probačního úředníka o velice náročnou práci, která vyžaduje nejen dobré vzdělání a kvalifikaci a praktickou zkušenost, ale klade i vysoké požadavky na jeho osobnost. Dohled totiž nesmí být ani rigorózní kuratelou, ani benevolentním partnerstvím.

Značnou kapacitu probační služby zaujímají v současné době pachatelé, odsouzení k výkonu obecně prospěšných prací. Tento trest však není spojen s dohledem, takže jeho resocializační a kontrolní kapacita není naplněna. Autor proto de lege ferenda navrhuje, aby u tohoto trestu bylo možno také pachateli uložit dohled. Je si však vědom toho, zda, za současného pracovního zatížení probačních úředníků, by realizace tohoto návrhu byla možná.

Text je dobře, přehledně, logicky uspořádán a je napsán kultivovaným, střídým a úsporným stylem.

Práce má šest kapitol, které se dále člení na oddíly a pododdíly. Po Úvodu následují kapitoly nazvané: Historie probace (kap. 1), Základní charakteristika probace (kap. 2), Jednotlivé probační instituty (kap. 3), Probační a mediační služba v ČR (kap. 4), Úprava probačních institutů v návrhu nového trestního zákona (kap.5), Právní úprava probace na Slovensku (kap. 6). V Závěru jsou mimo jiné uvedeny návrhy de lege ferenda, v nichž, kromě již zmíněného dohledu, u trestu obecně prospěšných prací, je totéž doporučováno u rekodifikací chystaného trestu domácího vězení.

Za nejdůležitější nosnou a klíčovou kapitolu je nutno považovat kapitolu třetí, která zaujímá více než třetinu celého textu. Nelze opomenout ani přílohu, obsahující jinak téměř neznámé statistické tabulky, týkající se agend probační a mediační služby. Relativně bohatý seznam použité literatury a jiných pramenů, jehož fluktuace se odráží v kvalitě textu.

Posuzovaná práce je obdivuhodně zralá. Autor se bezpečně orientuje v pojednávané problematice a nechybí mu vlastní, důsažný, kritický nadhled. Je si vědom problémů současné úpravy, ale chápe, že řadu z nich nutno připsat na vrub specifickým okolnostem zavádění probačních institucí a institutů ČR. Celkové vyznění je v tomto směru opatrně optimistické.

Posuzované práci v jejím pojetí nemám žádné zásadnější výhrady a připomínky. Naopak považuji za nutné ještě připomenout přínosnou autorovu pozornost, kterou věnuje jak slovenské, již uskutečněné i naší chystané trestní rekodifikaci, jakož i již přijatému našemu zákonu o soudnictví ve věcech mládeže.

Nemám sebemenších pochyb o tom, že posuzovaný text odpovídá náročným požadavkům, které jsou kladeny na úspěšnou práci rigorózní.

Praha, červenec 2008

Opponent:
JUDr et PhDr Otákar Osmaňčík CSc